

АЛЬТЕРНАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ФАНТАСТІВ (ЗА РОМАНОМ М. РУДЕНКА “КОВЧЕГ ВСЕСВІТУ”)

Логвиненко Ю. В., к. фіол. н., доцент

Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Стаття присвячена аналізу авторського бачення історії розвитку людської цивілізації у фантастичному романі М. Руденка “Ковчег Всесвіту”. Зроблений аналіз причин та наслідків діяльності людства відповідно до філософських вчень, що фігурують у романі.

Ключові слова: енергія, індивідууми, історія, Космос, суспільство, теорія додаткової вартості.

Логвиненко Ю. В. АЛЬТЕРНАТИВНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ УКРАИНСКИХ ФАНТАСТОВ (НА ОСНОВЕ РОМАНА М. РУДЕНКО “КОВЧЕГ ВСЕЛЕННОЙ”) / Сумской областной институт последипломного педагогического образования, Украина.

Статья посвящена анализу авторского видения истории развития человеческой цивилизации в фантастическом романе М. Руденко “Ковчег Вселенной”. Сделан анализ причин и последствий деятельности человечества в соответствии с философскими учениями, фигурирующими в романе.

Ключевые слова: энергия, индивидуум, история, Космос, общество, теория прибавочной стоимости.

Logvinenko Y. V. ALTERNATIVE MODELING THE HISTORY OF MANKIND IN WORKS OF UKRAINIAN SCIENCE FICTION (BASED ON THE NOVEL M. RUDENKO “ARK OF THE UNIVERSE”) / Sumy Regional Teacher Training Institute, Ukraine.

This article analyzes the author's vision of the history of human civilization in a fantasy novel by M. Rudenko “The Ark of the universe”. The analysis of the causes and consequences of human activities in accordance with the philosophies that appear in the novel.

Key words: energy, individual, history, cosmos, society, the theory of surplus value.

Історія – це людська діяльність, без якої не лише історії суспільства, а й самого суспільства не існує. Проблема спрямованості історії виокремилася ще в античну епоху й залишається актуальною й у ХХІ ст. через свою невирішенність.

Наприклад, Платон бачив у історії такі етапи: *природний* стан, суспільний стан і розумне (або *ідеальне*) суспільство майбутнього. Аристотель поділяв суспільні системи на правильні й неправильні. Тривалий час в *історичній* науці була поширенна схема періодизації історії за чотирима імперіями: Східною, Грецькою, Римською й Німецькою. Гегель поділив історію на три етапи: давньосхідний, греко-римський і романо-німецький – за ступенем усвідомлення свободи.

Але політичні засади періодизації історії, хоча й були поширені, все ж не були єдині. Так, Августин Блаженний виокремив шість періодів в історії людства, в основі яких лежали біблійні події. *Історія* набула в нього есхатологічного характеру, завершивши вона повинна страшним судом.

Якщо взяти до уваги праці вчених сучасності, то В. Овсянніков [див. 8] пропонує наступну періодизацію людської історії: 1) становлення людини як біологічного типу; 2) виникнення локальних цивілізацій; 3) формування загальнолюдської цивілізації; 4) цивілізація майбутнього – *ноосферна* цивілізація.

К. Попер дійшов такого висновку: “На мій погляд, єдиної історії людства немає, а є лише безкінечна кількість історій різних аспектів людського життя” [4, с. 293]. Кожен, хто викладає історію, по суті, викладає лише свою її інтерпретацію. Все залежить від системи координат, від місця й погляду спостерігача.

Американський соціолог П. Сорокін [див. 8] вважав людську діяльність основою суспільних процесів. Уже французькі філософи-матеріалісти й Л. Фейербах висловлювали здогади про вплив суспільного середовища на свідомість, а Сен-Сімон, Луї Блан, Т'єрі, Гізо, Мін'є заявляли про вирішальну роль виробництва для суспільних дій. К. Маркс і Ф. Енгельс, ідучи за французькими мислителями, проголосили матеріальне виробництво (“спосіб виробництва”) основою суспільного розвитку й економічним базисом духовного життя та соціального ладу. На їхню думку, “історія є не що інше, як діяльність людини, яка переслідує свої цілі” [3, с. 98].

Насправді, ми вивчаємо історію для того, пише К. Попер, щоб “пояснити проблеми сьогоднішнього дня”. “У кожного покоління є свої турботи і свої проблеми, свої власні

інтереси і свої погляди на історичні події і, отже, кожне покоління має право сприймати історію по-своєму, інтерпретувати дії зі свого погляду, який доповнює інтерпретацію попередніх поколінь. Зрештою, ми вивчаємо історію для того, щоб задовольнити свої інтереси, і по можливості, зрозуміти при цьому власні проблеми” [4, с. 290-291].

На відміну від наукових праць, наукова фантастика надає авторові можливість показати власне бачення історії людської цивілізації, не відкидаючи поважних філософських репрезентацій. У романі М. Руденка “Ковчег Всесвіту” авторське уявлення про можливий хід розвитку людства поєднано з науковими поглядами античних та сучасних учених.

М. Руденко – перший лауреат премії імені В. Винниченка в 1991 р. за роман “Орлова балка” та збірник віршів “Поезія” був удостоєний Державної премії України імені Т. Шевченка в 1993 р. У 2000 р. йому присвоєне звання Героя України. Роман “Орлова балка” був останньою спробою узгодити нове світобачення з вимогами соцреалізму. Переконавшись, що реалістичних романів писати не можна, М. Руденко вдався до фантастики.

До аналізу творчості М. Руденка зверталися О. Бондаренко, О. Бровко, О. Галич, О. Неживий, М. Павлишин, М. Слабошпицький та ін. У їхніх працях основна увага зосереджена на дослідження та аналізі творчості митця з погляду тематики творів, розуміння авторської концепції буття, поетики, жанрової природи. Значно менше йдеється про фізіократичні концепції, економічні, філософські, художні репрезентації та ін.

У своєму дослідженні акцентуємо увагу на зображення автором майбутнього розвитку суспільства в фантастичній прозі. Предметом дослідження став роман “Ковчег Всесвіту” (1995). Мета публікації – розкрити бачення автором суспільства майбутнього, охарактеризувати причини та наслідки поданого в романі альтернативного ходу історії.

На початку третього тисячоліття нашої ери до сусідньої планети з орбіти Землі стартувала Космічна Академія Наук. За корабель їй служить астероїд, у надрах якого створено атмосферу близьку до земної. Це є Ковчег Всесвіту, що несе генофонд нашої планети в Космос. Реалізацію цього міжнародного проекту доручили академіку С. Макарову, який запропонував перетворити на зореліт астероїд шириною 15 км і довжиною 19 км. Була витворена автономна екосистема – своєрідна Космічна Академія Наук, яка й вирушила в міжпланетну подорож.

Роман розкриває перед читачем сюжетно-динамічну розповідь про життя в космічній лабораторії, яка 500 років тому покинула Землю. Президентом Космічної Академії Наук є прихильник елітарного погляду на суспільство Степан Макаров. Повновладний розпорядник на цій невеличкій планеті, він поступово перетворився на диктатора: розподіляє ліжка безсмертя – дарує вічне життя покірним академікам і улюбленим жінкам, а інших жителів лабораторії, перетворених на звичайних рабів, періодично сортить, знищуючи певну частину задля збереження чисельності рівноваги її мешканців. У боротьбу з тоталітарною системою, принципи функціонування якої перенесені з Землі на цю космічну лабораторію, вступає молодий талановитий юнак Прокіп.

Автор піддає гострій критиці Марксову теорію додаткової вартості. Ця критика знаходить своє відображення в багатьох творах М. Руденка (романи “Ковчег Всесвіту”, “Формула Сонця” та ін.). Для письменника, за його словами, було страшним потрясінням, коли він зрозумів, що вчення, яке лягло в основу всієї комуністичної системи, хибне [6, с. 12]. Ще в праці “Шлях до хаосу” М. Руденко попереджав: держава (СРСР) розвалюється, своїм падінням вона роздавить своїх громадян, потрібно повернути селянам землю, з якої вже забрано сонячну енергію. Адже шоста частина земної суші, на якій розташувався Радянський Союз, перебуває в надзвичайно виснаженому стані. Сотні мільйонів людей потерпають від загрози голоду – світова громадськість повинна на це реагувати. Потрібно рятувати землю, яку знищує сталінський тоталітаризм.

Ситуація, що призвела до створення на астероїді колонії і змушеного польоту в Космос у пошуках нового поселення, спровокована неправильним розумінням і впровадженням Марксової теорії додаткової вартості. У зчин твору, з метою пояснення наступних подій, автор уводить роздуми пана Мірека Лятошинського, академіка Космічної Академії Наук. “Пан Мірек був переконаний: земну цивілізацію вбила трудова теорія вартості, яка, на жаль, була абсолютизована не лише в нещасній Росії, куди вона прийшла в Марксовому варіанті. Її

надмірна популярність у варіанті Адама Сміта також виявилася згубною: вона відволікала економів від енергетичних процесів космічного характеру, які, власне, й стояли в основі капіталу... Пан Лятошинський гадає, що найперша й найголовніша причина занепаду земної цивілізації полягала не в затопленні родючих долин по всій земній кулі: це ж бо не причина, а лише наслідок. Справжня причина, на думку Мірека, ховалася в хибному розумінні капіталу... Тим часом капітал виснажувався, рік за роком гинув. І разом зі своєю гибеллю наближав невідворотну катастрофу людства” [5, с. 27-28].

Критика М. Руденком теорії К. Маркса не була новою. Ще на початку ХХ ст. К. Лібкнехт у праці “Дослідження законів суспільного розвитку” розкритикував концепцію К. Маркса і його “законі” суспільного розвитку як такі, що стосуються лише сучасності, тобто капіталістичної епохи. Нищівні критиці К. Лібкнехт піддав “закон додаткової вартості”, який В. Ленін називав “наріжним каменем економічної теорії Маркса”, а Ф. Енгельс вважав “геніальним відкриттям”, завдяки якому “сучасне буржуазне суспільство було викрито... як грандіозний заклад для експлуатації” [1, с. 113]. Ніякої “додаткової вартості” робітник не створює. Все дуже просто: заробітна платня робітника не рівна еквіваленту затраченої робочої сили – робітник виробляє більше, ніж коштує його робоча сила, а капіталіст привласнює цю різницю. Йдеться про економічну експлуатацію на відміну від примусової.

М. Руденко моделює майбутній розвиток людської цивілізації на основі аналізу минулого. Роман “Ковчег Всесвіту” має антиутопічні риси. За версією автора, “у 40-х роках ХХІ ст. етнос колишньої держави вже виглядав безвольною, бездіяльною масою, серед якої талановиті індивідууми зустрічалися досить рідко. Зате народжувалось багато дебілів, калік” [5, с. 28]. Філософ та соціолог А. Тойнбі вказує на єдину причину загибелі всіх цивілізацій – мілітаризм [див. 10, с. 57]. У романі зброя не фігурує взагалі, бо проект, у якому брало участь все населення астероїду, був добровільним. Загибель людської цивілізації у творі М. Руденка полягає у впровадженні в життя теорії додаткової вартості К. Маркса, знеціненні людського життя, низькому рівні культури, а найголовніше – відкидання досвіду попередніх поколінь.

Автор залишає населення Землі в стані очікування приходу апокаліпсису й переносить розвиток сюжету на астероїд. М. Руденко дає можливість жителям астероїду створити нове ідеальне суспільство, без зброї, влади. Добрі наміри мають наукове підґрунття: влада на астероїді зосереджена в руках вчених, а не політиків. Автор взагалі відкинув будь-яке політичне життя суспільства. Основою благополуччя жителів астероїду стала відміна приватної власності, політичного життя, на астероїді немає грошей, тюрем, злочинів. Все це має дещо схожі риси з життям населення Гітлодії (“Утопія” Т. Мора). Це майже утопічне суспільство. Автор робить спробу створити суспільство, де будуть враховані й задоволені основні потреби кожного члена цього суспільства.

На вивчення суспільних цінностей і стосунків між членами соціуму звертають увагу такі дослідники як А. Хоннет і Ц. Тодоров [див. 9, с. 36]. Так зародилася ідея “good society”. В. Федотова також вважає, що поняття “good society” конструюється на основі узагальнення емпіричних рис, які в конкретному суспільстві є “гарними” [7, с. 75-76]. В якості прикладу такого суспільства можна назвати поняття “good society”, запропоноване А. Маслоу в праці “Мотивація и личность” (Ізд-во “Пітер”, 2003). Суспільство, яке має на меті задовольнити основні потреби своїх членів такою мірою, щоб кожен з них міг, у принципі, досягнути вищого щаблю в піраміді потреб, дослідник називає “good society”. Хоча після появи роботи А. Маслоу пройшло вже півстоліття, структура людських потреб принципово не змінилася.

Попри все, жителям астероїда вдалося створити суспільство з такими загальними властивостями: 1) це суспільство являє собою цілісне утворення, в основі якого лежить діяльність людей, спрямована на збереження, відтворення, розвиток самого соціуму; 2) особливістю суспільства, яке існує на астероїді, є стійкість, певний консерватизм, який зумовлений різними факторами (економічними, релігійними, географічними і т.д.), зокрема проживанням на невеликій замкненій території; 3) суспільство також має здатність до саморозвитку, йому притаманна самодостатність. Але самодостатність означає не відсутність зовнішнього середовища існування (в романі Всесвіт живий, існує Космічна Варта, Галактична Монада, які опосередковано беруть участь у житті громади), а особливий спосіб взаємодії з навколошнім середовищем, особливий спосіб зародження, підтримки й розвитку сутнісних властивостей системи, що утворюють властиву її якість. Отже, самодостатність суспільства,

утвореного членами астероїда, полягає в здатності своєю власною діяльністю створювати й відтворювати всі необхідні умови для існування, виробляти все необхідне для колективного життя.

Проте жителі астероїду не враховують помилок, що були здійснені людством протягом всієї історії розвитку цивілізації. Вони повторюють попередні помилки й допускаються власних. Жителям астероїду не вдалося досягнути рівня “good society”. Бо дослідницький розум учених контролювався Президентом через надання чи відмову в спецліжкові, а носії генофонду не мали нагоди навчатися, зростати розумово, керувати своїм життям й жили в таких примітивних умовах, що прагнули одного – вижити.

Поступово на астероїді виникає диктатура. Спочатку Президент Макаров не користувався своєю владою для задоволення власних потреб і примх. Він став порівнювати, а згодом і ототожнювати себе з Богом через необмежену владу й безсмертя. Президент взяв під контроль учених, які поступово втрачали право голосу, деградували (були навіть випадки алкоголізму), відходили від життя колонії та займалися виключно науковою роботою.

У зв’язку з тим, що політ мав наукову місію й керували ним вчені, вирішальним стає рівень знань та освіти. Головним конфліктом у суспільстві на астероїді стає не конфлікт у сфері власності, а конфлікт між знанням і некомпетентністю: “Потрібні були провідники, що несуть надбання земної науки й всю повноту земного досвіду поза такі далекі межі, котрі й уявити неможливо. На той час уже були вивчені механізми старіння... вчені погодилися, що Президія Космічної Академії має право ним скористатися” [5, с. 24]. Знання, відповідно, й влада та безсмертя, які воно дає, зосередилася в руках обраної касти, а все інше населення астероїду було генофондом, біомасою, яку треба було доставити до нової планети для подальшого розмноження. В головних героях, українця Прокопа та полячки Гелени, навіть виникли проблеми на цьому ґрунті, бо “у шлюбних справах ми не владні переступати національні межі. Повір мені: це не расизм, а наукова місія. Так було задумано на самому початку – ще там, на Землі. Нам належить на далекій планеті засновувати народи. А якщо ми наколотимо генетичного коктейлю...” [5, с. 22].

Відповідно, спричинений рядом конфліктних питань, виникає опір. Якщо виникає опір, то відразу з’являється лідер. Чи навпаки. У цій ситуації лідер народжується в низах суспільства (в катакомбах), маючи гострий розум, набуває знань, якими володіли представники вишого прошарку суспільства (вчені), змінює соціальний стан, але не пориває з сім’єю й друзями з попереднього життя. Невідомо, як би склалося життя Прокопа – очільника опору, якби не потреба боротися за своє кохання, любов до сестри й матері, почуття справедливості й незгода йти на компроміси. Любов спонукає молодих людей, Прокопа й Гелену, до самовдосконалення – вони прагнуть знань, філософують про Всесвіт, цінність людського життя. Згодом вони починають боротися за себе – й змінюють у першу чергу політичне життя населення астероїду.

Ще одним чинником опору є збільшення кількості невдоволених жителів астероїду. Це було зумовлено рядом причин. У першу чергу – “відбракуванням” генетичного матеріалу. Зрозуміло, що колонія повинна була підтримувати сталу кількість населення. Через це дозволялися шлюби між братами й сестрами, між дітьми й батьками, бо це унеможливлювало народження дітей. Проте кількість населення неупинно зростала, й виникала потреба в зменшенні населення колонії: “Та, незважаючи на протизаплідні засоби, населення все ж зростало. Отож, через кожні два-три десятиліття з наказу Президента генетична комісія вибрakovувала дві-три сотні індивідуумів, котрі не становили генетичної вартості. Їх без скафандрів викидали у відкритий космос” [5, с. 71].

Ще однією з причин була різниця між умовами проживання вчених і їхніх сімей та жителями катакомб (носіями генофонду), які протягом польоту використовувалися в якості рабів. “Надра астероїда були ще на земній орбіті пристосовані до життя в них десь біля тисячі колоністів” [5, с. 78]. Життя жителів колонії було таким складним, що звичайний помаранч був рідкістю: “Ну, тоді я візьму один помаранч. Решту сховай. Наші такого добра ніколи й не бачили. До речі, хай Мотря твоїми гостинцями не дуже хвалиться. Що можна безсмертним, те хробакам зась. А може, й ти вже дістав спецліжко?..” [5, с. 80-81]. Тобто, конфлікт переходить у соціальний та матеріальний.

Не останню роль відведено в романі проблемі мотивації людської діяльності: що спонукає людину до дії? Яка структура спонукальних мотивів? Для Дж. Ролза (праця “Теорія справедливості”) й більшості соціальних теоретиків та філософів політики й права, факт ціннісного плюралізму став приводом для серйозних роздумів над питанням: “Чи можливе спільне солідарне життя в ситуації, коли в одному життєвому просторі співіснують індивіди й соціальні групи з протилежними ціннісними уявленнями?” Для Дж. Ролза справедливість полягає в тому, щоб була дотримана рівність індивідів за умови збереження їх волі та свободи. Мешканці колонії добровільно погодилися з правилами життя на астероїді, й протягом декількох сот років устрій життя колонії не змінювався. Автор показує, що жителі астероїду були розрізнені між собою, їх свобода й воля були приглушені владою безвільних вчених і Президента, добровільно згодою, тому соціальний конфлікт був неминучим.

І не останнім, що спричиняло конфлікт у романі, було спецліжко, яке дарувало безсмертя й було ще одним показником статусу, Президенту давало владу над вченими, а через останніх – над рештою населення. Всі ці причини й лягли в основу конфлікту на астероїді, де спочатку прагнули до ідеальних стосунків між мешканцями, мали на меті на новій планеті Лемі заснувати народи, мали потребу у визнанні самих себе як носіїв комплексу певних цінностей.

Повалення диктатури на астероїді було швидким і безболісним. Президент Макаров за п'ятсот років польоту поступово зміг переконати неосвічених жителів катакомб у своїй божественній природі. Він за допомогою вчених навіть робив інсценізації зі спецефектами сходження Бога до народу. Під час другого сходження жителям астероїду було розкрито, що Президент Макаров не Бог, а простий смертний. Вчені приєдналися до руху опору, бо серед них почали ширитися випадки самовбивства, алкоголізму, депресивного стану через неприйняття політики Президента. Коли колонія позбулася влади Президента Макарова, його, здорового й неушкодженого, поселили на одній із планет, відібрали ліжко, що дарувало безсмертя. Йому дали непогане помешкання, одяг, їжу – все необхідне для життя. Коли Макарова позбавили влади, він далі жити не зміг.

Галактична Варта від початку польоту астероїду спостерігала за переселенцями, але не втручалася в їхне життя. Коли було зрозуміло, що населення астероїду самостійно вирішило своїх проблем не може, тоді втрутилася Монада (Космічний Розум). Після повалення диктатури суспільне життя населення астероїду налаштувалося. Дітей із катакомб вивели на поверхню, їм відкрився доступ до знань. Вчені стали брати активнішу участь у житті астероїду й вирішувати нагальні питання. До Лемі на постійне місце проживання летіло гармонічне суспільство, що врахувало помилки землян і навчилося на власному досвіді.

Незважаючи на те, що всі без винятку жителі астероїду летять за новим життям до нової планети, думки про Землю їх не полишають. Вони постійно надсилають сигнали до жителів, які залишилися на Землі. Час від часу жителі астероїду переглядали голограмічні фільми про планету, яку довелося залишити. Гелена та Прокіп часто говорять про те, чи вдалося Землі вижити. “Так, життя на Землі... Звичайно, планеті треба перепочити від людського насильства над нею. Тим часом Океан і Сонце візьмуться за відновлення рослинного світу” [5, с. 198]. Одного разу Галактична Варта привезла на астероїд людину з Землі. Жителі астероїду розпитували про свої держави. “Але тут раптом кожен відчув себі англійцем, японцем, французом тощо” [5, с. 202]. Україна збереглася на земній кулі. “У Європі гинули від тайфунів, землетрусів, нечуваних злив. Те ж саме діялося в Америці. А загалом, неможливо вибудувати якусь певну закономірність... Океанська хвиля перекотилася через Японію, зате повністю винищила Китай, Індію, майже всю Африку. Загинули мільярди людей. Розумієте? Мільярди!.. Людності на Землі залишилося не більше, ніж було в часи Римської імперії” [5, с. 199]. Землянин Ян, що прилетів до подорожніх на астероїд, поділився власною, але досить популярною думкою, що так вчинив із Землею сам Космос. Всесвіт як суб’єкт, що володіє надсвідомістю. Він змушений був так робити, бо населення Землі перетворилося на хаотичне нагромадження великої кількості людських організмів “при якісному занепаді культури фізичної і духовної... То була витрата життєвих ресурсів планети в механічному нарощуванні біomasи за рахунок мільярдів людських істот. Існування земної людини втратило сенс... Повірте, масове винищення – то був акт милосердя. Ось чому прийшло те, що мовою пророків визначалося як Кінець Світу” [5, с. 202].

Кінець Світу в романі одночасно є антропогенного та космічного походження. Історія розвитку людської цивілізації дійшла до такої межі, що подальше її існування не мало жодного сенсу. Почалася швидка і незворотна деградація суспільства. Людство мало шанс, поселивши певну кількість кращих представників на астероїд. Проте виникає кругообіг історії: населення астероїду повторює помилки землян. Людство на Землі та на астероїді не може вирішити свої проблеми самостійно. Космос змушений був втрутитися, щоб не втратити одну з планет, на якій є безліч форм життя. Космічний розум (Монада), який за своєю суттю є безмежною любов'ю, не зміг повністю знищити людство. Ян розповідає, що хвилі, які змивали цілі міста, держави, були керовані, вони вибірково проходили поверхнею Землі. Космос залишив таку кількість населення на Землі, яка не зможе зашкодити планеті.

Головна риса роману – перетворення його з антиутопії на утопію. Коли Космічна Монада вирішила показати себе людству, ввійшла в контакт, почала активно впливати на історичний процес розвитку людської цивілізації, – тільки тоді будівничі риси людства перемагають руйнівні. Людство, відроджене з його кращих представників як на Землі, так і на астероїді, усвідомило свої помилки. Досвід, здобутий протягом еволюції, страх нового апокаліпсису, збагатив рештки людства новими знаннями.

Ян повідомив: після глобальної катастрофи Земля стала виглядати інакше. Людство відродилося з наукових осередків, які були розташовані в гірських районах. Земля зовні здавалася зовсім незаселеною планетою. Міст не було взагалі, навіть окремих будинків. Лише подекуди можна було помітити прямокутники фермерських угідь. Людство жило під землею. Сонце протягом одного століття відродило бразильські й африканські джунглі, сибірську тайгу, українські й канадські степи. “Шосейних доріг майже не існувало, зате безліч екологічно чистих літальних апаратів і яхт дозволяла людям жити серед чарівної природи, не порушуючи навколоїшньої гармонії... Національне й загальнолюдське виступали в єдності, як мікрокосм і макрокосм... Земляни зрозуміли: розквіт їхньої економіки залежить не від надмірної індустриалізації (вона має бути елементарно достатньою), а від розвитку земних джерел фотосинтезу” [5, с. 204-205]. Із земної людини стала “Людина Космічна”.

Історію “переписують” і будуть переписувати (точніше було б сказати, – переосмислювати) в кожну нову епоху відповідно до свого пояснення процесу суспільного розвитку. Безумовно, формування “третьої хвилі”, як називає американський футуролог Е. Тофлер нову цивілізацію, яка постає на наших очах, приведе до нового пояснення історичного процесу відповідно до нових реалій. Можна припустити, що це не буде розумне царство “освіченого правителя”, ні “царство розуму”, ні “царство свободи”, як уявляли філософи XVII-XIX ст. Радше за все це буде інтелектуальне суспільство, в якому ніхто й ніщо не буде мати права на монополію в галузі інтелекту, крім самого інтелекту, бо від нього буде залежати – збережеться людство на планеті чи загине.

Зрозуміло, думка науковців завжди повинна братися до уваги першою, але й дивитися на твори з наукової фантастики лише як на розважальну літературу не слід. Як свідчить історія людства, дуже часто фантастичні твори ставали реальністю. Тому вони потребують ретельного вивчення та аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енгельс Ф. Карл Маркс // Маркс А. Енгельс Ф. Твори / Ф. Енгельс [перекл. з нім.]. – Т. 19. – К.: Вид-во політичної літератури України, 1964. – С. 104-113.
2. Маркс К. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Маркс К., Енгельс Ф. Твори / К. Маркс, Ф. Енгельс [перекл. з нім.]. – Т. 21. – К.: Вид-во політичної літератури України, 1964. – С. 257-302.
3. Маркс К., Енгельс Ф. Святе сімейство, або критика критичної критики // Маркс К., Енгельс Ф. Твори / К. Маркс, Ф. Енгельс [перекл. з нім.]. – Т. 2. – К.: Державне вид-во політичної літератури УРСР, 1958. – С. 19-221.
4. Попер К. Відкрите суспільство та його вороги / К. Попер. – Т. 2. – К.: Либідь, 1994. – 380 с.
5. Руденко М. Ковчег Всесвіту / М. Д. Руденко. – К.: Веселка, 1995. – 206 с.

6. Руденко М. У череві дракона / М. Руденко. – К.: КП “Редакція журналу “Дніпро”, 2007. – 582 с.
7. Федотова В. “Хорошее общество”, “хорошая наука”, “хороший человек” / В. Г. Федотова // Вестник русского гуманитарного научного фонда. – 2001. – № 3. – С. 75-76.
8. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М.: Ренессанс, 2004. – 400 с.
9. Чукин С. “Хорошее общество” и его противники: К проблеме концептуализации ценностей в социальной науке / С. Г. Чукин // Вопросы философии. – 2009. – № 5. – С. 36-52.
10. Шпак В. Історія як система взаємодії потоків людської діяльності / В. Шпак // Філософська думка. – 2008. – № 1. – С. 55-65.

УДК 821.161.2-311.6

ЗНАЧЕННЯ СИЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ИСТОРИЧНИХ РОМАНАХ 80-Х РР. ХХ СТ.

Ляшов Н. М., асистент

Донбаський державний педагогічний університет

Стаття присвячена ролі сильної позиції – заголовка та епіграфу в їхньому зв'язку зі змістом твору. Намічено типологію сильних позицій у розкритті теми дослідження історичних романів 80-х років.

Ключові слова: інтертекстуальність, історичний роман, текст, заголовок, епіграф.

Ляшов Н. Н. ЗНАЧЕНИЕ СИЛЬНОЙ ПОЗИЦИИ В УКРАИНСКИХ ИСТОРИЧЕСКИХ РОМАНАХ 80-х гг. ХХ ст. / Донбасский государственный педагогический университет, Украина.

Статья посвящена анализу роли сильной позиции – заглавия и эпиграфа в их связи с содержанием произведения. Намечено типологию сильной позиции в раскрытии темы исследования исторических романов 80-х годов.

Ключевые слова: интертекстуальность, исторический роман, текст, заглавие, эпиграф.

Lyashov N. M. VALUE of STRONG POSITION In UKRAINIAN HISTORICAL NOVELS 80-th year XX century / Donbass State Pedagogical University, Ukraine.

The article is devoted to the analysis of role of strong position – title and epigraph in their connection with maintenance of work. Set type of strong position in opening of theme of research of historical novels of 80 th.

Key words: intertextuality, historical novel, text, title, epigraph.

Історичні романи – це переживання історії, яке зумовлене певним відбором, осмисленням та інтерпретацією письменником документальних відомостей, проявленням і розвитком найбільших етноментальних цінностей життя. Під час написання історичного роману автори використовують позатекстові відомості про історичні, політичні обставини, про основні події та ідеологію, яка визначає світобачення письменника, особливості його творчості, місця в літературі, про вплив епохи на мову його твору. Але всі ці відомості – не самоціль, їхня релевантність залежить від того, наскільки вони висвітнюють зміст історичного твору. Великого значення набувають усі складові одиниці самого тексту та залежності між ними. Вже давно помічено, що найважливіші моменти змісту посідають у тексті місця, де вони будуть найбільше привернати увагу. У літературознавстві є багато слушних думок про роль заголовків, епіграфів та перших і останніх рядків тексту, але систематизація цього матеріалу в ракурсі теорії інтертекстуальності не проводилася.

Науковці І. Арнольд, М. Бахтін, Ю. Крістєва, Ю. Лотман та ін. розкривають саму ідею інтертекстуальності. Інтертекстуальність? в основному, вивчається на матеріалі художніх текстів. Однак останнім часом все більше уваги стали приділяти дослідженню інтертекстуальності в текстах інших комунікативних сфер. Вивченю особливостей текстів